

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТА ПОШУК ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНА СВІДОМІСТЬ»

Настав час, коли суспільство гостро потребує не лише фахівців у певних галузях знань, а й кваліфікованих педагогів у школах та вищих навчальних закладах. Батьки частково втратили свою провідну роль у вихованні дітей, які значну частину часу проводять у школі, а вчителі та викладачі займаються цим питанням побіжно, оскільки у вищих навчальних закладах їх навчали педагогіки поверхнево. Освітній процес має масовий характер, і дитині чи молодій людині складно відчувати себе особистістю, якщо вона ще не досягла цього рівня, а з нею взаємодіють як з учнем чи студентом середньої маси. Тому необхідно зосередити увагу на проблемі педагогізації та індивідуалізації освіти, і це має бути зроблено невідкладно. Як в Україні, так і в світі, рівень знань сучасної молоді постійно зростає, тоді як рівень вихованості незмінно знижується.

Зосереджуючи увагу на педагогізації освіти, неможливо оминати центральну категорію педагогіки, що раніше мала найменування «вихователь», «вчитель» чи «викладач», а нині отримала більш точне визначення – «педагогічна свідомість». В межах гуманістичного підходу ми можемо діяти в рамках свідомості, а підсвідомістю користуємося лише за умови, якщо її вміст конструктивно реагує на ситуацію. Саме свідомість здатна засвоювати знання та сприяти змінам як у власному розвитку, так і у зміні зовнішнього світу. Аналізуючи джерела, що розглядають поняття педагогічної свідомості, ми виявили, що деякі дослідники правильно описують окремі аспекти її змісту та структури, проте інші частини залишаються поза їхньою увагою. Внаслідок цього вони не можуть запропонувати повноцінне визначення, оскільки часткові визначення не є достатньо чіткими для наукового розуміння. Проаналізувавши вісім різних визначень, запропонованих різними авторами, ми виявили, які аспекти є надмірними, а які компоненти були пропущені. Це дозволило скласти реєстр усіх необхідних складових для визначення педагогічної свідомості. Для лаконічності визначення можна виключити опис процесу пізнання.

Ключові слова: педагогічна свідомість, освітній процес, педагогічне виховання, самопізнання.

Суспільству завжди потрібен був педагог, який не тільки якісно володіє знанням зі свого предмету, але й спроможний зробити учня чи студента суб'єктом пізнавального процесу, а також внести максимально можливий внесок у становлення його як духовно та суспільно зрілої особистості. Але лише на сучасному етапі існування суспільства ця тема стала усвідомлюватися як невідкладна, адже учень чи студент знаходиться в навчальному закладі (або під його психологічним впливом) лівову частку свого життя, тому батьки не можуть, як в традиційному суспільстві, самотужки виконувати зазначені функції. Зазначена тема розробляється в контексті проблематики професійної підготовки майбутніх педагогів, але є настільки складною та багатогранною, що тільки прицільне її вивчення дозволить науковому співтовариству її розвивати невідкладно, адже якісно освічена, але недостатньо вихована людина не тільки не спроможна стати педагогом (а не ремісником), а може бути небезпечною для суспільства, і що далі, то більше, бо рівень знань постійно зростає, а моральність відстає від рівня знань все більше. В межах зазначеної теми у цій статті ми зосередили свою увагу на суб'єкті, який здійснює лівову частку педагогічної роботи з учнями та студентами, – педагогічній свідомості.

Як ми вже зазначали, «розробка та обґрунтування цілісної системи формування та розвитку педагогічної свідомості у майбутніх викладачів закладів вищої освіти потребує не тільки розкриття суті даного поняття, але і аналізу його структури та змісту» [5]. Структуру та зміст педагогічної свідомості ідеально прописано у Крюкової Д. [4]. Однак складнощі в науковому середовищі виникають навіть на рівні визначення поняття, тому доводиться зупинитись на формулюванні визначення, оскільки деякі визначення не корелюють навіть зі здоровим глуздом, бо стосуються даного поняття, але відображають його частково, нівелюючи тим самим значення терміну «визначення».

Дутчак М. В. та Круцевич Т. Ю. розглядали загальні питання підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту до професійної діяльності вчителя, педагога, тренера, зокрема й педагогічної компетентності як рівня розвитку педагогічної свідомості.

Сідаш Н. С. співставила поняття «педагогічна свідомість» з філософським визначенням «свідомість», а також описала етапи становлення педагогічної свідомості майбутніх викладачів ЗВО.

Сивохоп Е. М., Маріонда І. І., Товт В. А. дослідили педагогічні умови формування самопізнання (як компонента педагогічної свідомості) фахівця фізичної культури в процесі навчання у ЗВО.

Якимчук Б. А. обґрунтувала теоретико-методологічні підходи до проблеми професійної свідомості майбутнього педагога.

Чепішко О. І. провела теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення психологічних умов розвитку професійної свідомості майбутніх вчителів, розробила та впровадила психолого-педагогічну програму розвитку професійної свідомості майбутніх вчителів на етапі підготовки у ЗВО.

Всі ці дослідники провели ґрунтовну роботу, проте їм не вдалося чітко сформулювати визначення «педагогічної свідомості» (яка є тотожною «професійній свідомості педагога»).

Мета статті полягає в аналізі визначень терміну «педагогічна свідомість», виявлених у процесі дослідження, оцінці їх відповідності терміну «визначення» та, у разі невідповідності, розробці науково обґрунтованого визначення «педагогічної свідомості», яке відповідало б вимогам точності та логічної послідовності.

«Визначення – логічна дія, спрямована на відрізнєння об'єкта від інших об'єктів через встановлення його специфічних та типових ознак...» [10].

Отже, в одному чи кількох реченнях слід визначити систему всіх невід'ємних властивостей (атрибутів) об'єкта таким чином, щоб описати весь об'єкт, і так описати, щоб відрізнити його від інших. Тож, визначення може бути неповним, може містити в собі частки з визначень інших понять, може містити зайву інформацію, що неприпустимо, оскільки лаконічність – надзвичайно бажана характеристика визначення. Визначення з зазначеними ознаками не є придатними для використання та потребують наукової корекції. З такого ракурсу проаналізуємо визначення педагогічної свідомості, які ми зустріли в останніх публікаціях та дослідженнях.

1. «Педагогічна свідомість як сукупність цінностей і переконань, під кутом зору яких майбутній учитель сприймає, осмислює, оцінює будь-яку інформацію й здійснює свою діяльність» [7]. З цього визначення виходить, що єдина функція свідомості – це оцінювати. Отже, дане визначення зачіпає лише один компонент функціонування свідомості як основний, а інші виокремлює як підлеглі або не згадує взагалі, навіть знання та пізнання. Очевидно, таке визначення не є визначенням.

2. «Педагогічна свідомість включає: – усвідомлення норм, правил і моделей своєї професії; – усвідомлення цих якостей в інших людях; – урахування оцінки себе як професіонала іншими людьми; – самооцінку окремих сторін своєї особистості». А «ерудитія, цілепокладання, мислення, такт, емпатія – це ... характеристики, який повинен володіти викладач» – не стосуються свідомості, бо здійснюються несвідомо? [13]. Свідомість не може бути обмежена лише набором усвідомлень, оскільки усвідомлення є результатом діяльності свідомості. Суб'єкт не може зводитися виключно до своїх продуктів, тим більше – до обмеженої кількості таких продуктів. Отже, таке трактування не можна вважати повноцінним визначенням, оскільки воно не охоплює усіх аспектів складної природи свідомості.

3. «Професійна свідомість становить собою психічне утворення, що інтегрує професійні знання, які структуруються у певні програми професійних дій, а також знання людини про себе саму як представника певної професії» [6]. «За Л. С. Виготським, професійна свідомість – це свідомість людини, яка розвивається, духовно зростає, яка докладає зусиль і працює щодо власного розвитку і духовного звільнення» [12]. Динамізм свідомості передбачає пізнання, а не лиш знання, включає цілевстановлення, смислоутворення тощо. Очевидно, таке визначення не є визначенням, бо зазначає лиш два компоненти педагогічної свідомості.

4. «Професійна свідомість педагога – це: 1) атрибут суб'єкта діяльності і професійної підготовки; 2) сукупність педагогічних ідей, цільових установок ...; 3) професійно важлива якість особистості педагога; 4) система усвідомлених професійно необхідних знань, що містить усвідомлення професійно значущих цінностей ...; 5) здатність суб'єкта до ціннісно-сислового саморегулювання; 6) фундаментальна умова професійного розвитку педагога; 7) показник професійного самовизначення [12]. Розберемо за пунктами. 1. Однозначно правильний початок, хоч і не обов'язковий. 2, 4, 5. Правильно зазначені ідеї (тобто гіпотези), цілі, цінності, смисли. 3. Якість особистості педагога знаходиться як в царині свідомості, так і в підсвідомості, тому не має бути зазначена. 6. Професійний розвиток – це норма функціонування будь-якої свідомості, яка за визначенням здійснює процес пізнання, тому нема сенсу зазначати це у визначенні. 7. Не професійна свідомість – показник самовизначення, а професійне самовизначення є відправним показником розвитку професійної свідомості. Таким чином, якщо прибрати все зайве, залишаються ідеї, цілі, цінності, смисли. А де ж пізнання, самопізнання, уміння та мотиви як атрибути свідомості? Отже, дане визначення неповне та перенавантажене зайвим.

5. «Педагогічна свідомість – це динамічне інтегративне особистісне утворення, яке містить професійне знання та вміння, особистісний досвід та професійно важливі якості, педагогічні цінності, здатність до рефлексії, наявні мотиви саморозвитку» [1]. Початок прекрасний, але не вистачає пізнання, цілей, смислу, умінь. Досвід – це результат функціонування будь-якої свідомості та стосується знань, вмінь, цінностей та мотивів, тому варто не виокремлювати його у даному визначенні, бо воно й так не коротке. Професійно важливі якості лиш частково знаходяться в царині свідомості та є результатом природної обдарованості та педагогічної діяльності, тому логічно неправильно згадувати про них у визначенні педагогічної свідомості. Визначення неповне, з зайвими компонентами.

6. Визначення «Професійної свідомості педагога» як «динамічного психологічного утворення, в якому інтегруються професійні цінності, науково-теоретичні знання, програми професійних дій та знання людини про себе як про представника певної професії» [10, с. 8] пропонує цілісну картину, яка враховує ключові аспекти, що характеризують професійну діяльність педагога. Однак це визначення не охоплює всі компоненти, що складають педагогічну свідомість. Воно не включає важливі складові, такі як пізнання, цілі, смисл, уміння та мотиви, що є необхідними для повного розуміння цієї свідомості в контексті педагогічної практики. Пізнання в педагогічній діяльності – це не лише накопичення теоретичних знань, а й процес

застосування їх у реальних умовах навчання та виховання. Цілі, зокрема педагогічні цілі, формуються на основі усвідомлення значущості виховання та навчання для розвитку учнів, тому вони є важливою складовою професійної свідомості педагога. Окрім того, важливим є смислове наповнення педагогічної діяльності, яке визначає її цінність для педагога та учнів, а також уміння організовувати навчальний процес і розвивати мотивацію учнів до навчання. Визначення, яке надається в цьому контексті, хоча й відображає важливі аспекти професійної свідомості педагога, не враховує всіх складових, що є суттєвими для комплексного аналізу цієї категорії.

7. У тому ж стилі формується й визначення «педагогічної свідомості» у працях Бойченка В. В. [2], яке також акцентує увагу на інтеграції теоретичних знань та професійних цінностей педагога, але також не враховує такі важливі складові як пізнання, цілі, смисл, уміння та мотиви. Це свідчить про необхідність більш детального підходу до формулювання визначення педагогічної свідомості, яке повинно охоплювати всі її компоненти для того, щоб відображати не лише професійну, але й особистісну складову педагогічної діяльності.

8. «Розглядаючи проблему педагогічної свідомості як категорію педагогічної науки, слід звернути увагу на те, що вона дуже тісно пов'язана з визначенням свідомості взагалі як поняття філософії» [9]. Але в цьому ж джерелі зазначається, що «Свідомість – вища, властива тільки людині і пов'язана з мовою функція мозку, яка полягає в узагальненому оціночному і цілеспрямованому відображенні, конструктивно-творчому перетворенні дійсності, в попередній уявній побудові дії, передбаченні її результатів, у розумному регулюванні і самоконтролі людини» [9]. Однак це визначення зроблене в матеріалістичній парадигмі, з нього випливає, що свідомість і психіка – це різні явища, отже, професійна свідомість – це насамперед функціонування професійного інтелекту, звідси й випливає радянська традиція «залишати у закладах вищої освіти кращих студентів-випускників, які проявили відмінні знання у галузі певної спеціальності, незважаючи на відсутність педагогічної освіти [5].

У разі якщо зазначене визначення виявляється застарілим, логічно звернутися до новітніх підходів та наукових розробок. Одне з таких визначень стверджує, що «свідомість – це особливий спосіб діяльності психіки, пов'язаний з переробкою та інтерпретацією інформації, що надходить у мозок від зовнішнього світу та від організму» [3, с. 198]. Це трактування підкреслює активну роль свідомості у взаємодії з навколишнім світом та внутрішніми процесами, де вона стає не лише механізмом обробки інформації, а й способом її осмислення, що дозволяє суб'єкту зрозуміти світ на глибшому рівні.

Інакше кажучи, свідомість можна розглядати як здатність людини не лише сприймати і пізнавати навколишню реальність, але й наповнювати її суб'єктивним сенсом, оцінювати через призму власних цінностей та мотивацій. Як зазначено в іншому підході, «свідомість є здатністю людини не лише пізнавати світ, але й усвідомлювати його, наповнювати сенсом і суб'єктивним значенням, зіставляти свої знання з метою власного існування, оцінювати світ не лише в його об'єктивних характеристиках, а й як світ свого життя» [8]. Це визначення акцентує увагу на двоєдиній природі свідомості: її пізнавальної функції, яка включає не лише відображення реальності, а й її перетворення через призму індивідуальних переживань і смислів.

Таким чином, процес переробки інформації в контексті свідомості можна трактувати як процес пізнання, тобто отримання і структурування знань, тоді як інтерпретація цієї інформації здійснюється через призму особистих смислів, цілей, цінностей та мотивів, що надають їй суб'єктивне значення. Цей підхід демонструє, як свідомість не тільки відображає реальність, але й активно взаємодіє з нею, перетворюючи її через індивідуальний досвід і надаючи їй глибокий смисловий контекст.

Висновки. Висновки з проведеного дослідження. Виходячи з опрацьованої інформації щодо педагогічної свідомості, можемо сформулювати її попереднє визначення, яке, в свою чергу, потребує подальших перевірок і уточнень у контексті майбутніх досліджень. Педагогічна свідомість – це та частина свідомості, яка займається педагогічною самореалізацією свого носія, тобто здійснює процес педагогічних: 1) пізнання, а) шукає відповідь на питання «як зробити цілі мене як викладача мотивом активності учня (студента)?» та інші, які з нього випливають, б) віднаходить в процесі практики гіпотетичні відповіді на це питання, в) керує втіленням його як гіпотези, г) спостерігає та оцінює його дію, г) коригує чи спростовує гіпотезу; 2) цілевстановлення; 3) оцінювання; 4) надання смислу; 5) самоусвідомлення – які вона здійснює, користуючись раніше сформованою структурою педагогічних знань, умінь, цінностей, мотивів – вдосконалюючи їх в процесі своєї діяльності. Для лаконізації визначення можна вивести за його межі опис процесу пізнання.

Використана література:

1. Бобовський Р. П. Педагогічна свідомість як показник професійної компетентності майбутнього вчителя. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Вип. 65. 2018. Серія 5. С. 13–17.
2. Бойченко В. В. Особливості педагогічного мислення як складової професійної компетентності майбутнього вчителя. *Modern engineering and innovative technologies*. Issue 24. Part 2. 2022. С. 101–107.
3. Велика українська енциклопедія. Тематичний словник гасел з напрямку «Філософські науки» (філософія, логіка, етика, естетика) / Укладачі: Арістова А. В., Шліхта І. В.; за заг. ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. Київ, 2019. 256 с.
4. Крюкова Д. Теоретичні і методичні засади підвищення рівня професійної готовності майбутніх спеціалістів технічного профілю. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика: Науково-методичний журнал*. Вип. 2. Київ, 2001. С. 77–83.

5. Курнишев Ю. А., Ківерник О. В. Процес формування педагогічної свідомості у майбутніх викладачів фізичної культури. *VI International scientific and practical conference «The aspects of contemporary scientific research that encompass both theoretical and practical components» Venice, Italy, International Scientific Unity*. 2024. С. 285–288.
6. Кучеровська Н. А. Професійна свідомість психолога-практика як предмет дослідження. *Журнал практикуючого психолога*. № 7. 2001. С. 84–94.
7. Осьмук Н. Г. Професійна свідомість майбутнього вчителя як складова якості освіти. Суми, 2022. URL : <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/3145/1/Pedagogichna%20svidomist.pdf>.
8. Проблеми свідомості у філософії. Лекція. / укл. Пономаренко Т. Суми, 2024. URL : <https://www.scribd.com/document/791236196/%D0%A4%D0%BB%D0%BE%D1%81-%D0%9B-6-%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE>
9. Сідаш Н. С. Етапи становлення педагогічної свідомості майбутніх викладачів вищих шкіл. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»* – Додаток 2 до Вип. 35, Том II(14): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». Київ : Гнозис, 2015. С. 405–411.
10. Словопедія. Філософський енциклопедичний словник. URL : <http://slovopedia.org.ua/104/53394/1082958.html>.
11. Чепішко О. І. Психологічні умови розвитку професійної свідомості майбутніх вчителів соціогуманітарного профілю : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук. Київ, 2015. 23 с.
12. Якимчук Б. А. Теоретико-методологічні підходи до проблеми професійної свідомості майбутнього педагога. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. № 5 (63). С. 134–140.
13. Яковенко О. Theoretical and Methodological Approaches to the Problem of Professional Consciousness of Future Teachers. Київ. 2020. URL : <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/e3369246-c168-4e8a-8a81-2c14bd9af413/download>.

References:

1. Bobovskyi R.P. (2018) Pedagogichna svidomist yak pokaznyk profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia. [Pedagogical Consciousness as an Indicator of Future Teacher's Professional Competence] *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova*. Vyp. 65. Seriya 5. S. 13–17 [in Ukrainian]
2. Boichenko V.V. (2022) Osoblyvosti pedahohichnoho myslennia yak skladovoi profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia. [Peculiarities of Pedagogical Thinking as a Component of Future Teacher's Professional Competence] *Modern engineering and innovative technologies*. Issue 24. Part 2. S. 101–107. [in Ukrainian]
3. Velyka ukrainska entsyklopediia. Tematychnyi slovnyk hasel z napriamu «Filosofski nauky» (filosofia, lohika, etyka, estetyka) (2019) [The Great Ukrainian Encyclopedia. Thematic dictionary of slogans in the field of “Philosophical Sciences” (philosophy, logic, ethics, aesthetics)] / Ukladachi: Aristova A. V., Shlikhta I. V.; za zah. red. d. i. n., prof. Kyrudon A. M. Kyiv. 256 s. [in Ukrainian]
4. Kriukova D. (2001) Teoretychni i metodychni zasady pidvyshchennia rinvnia profesiinoi hotovnosti maibutnikh spetsialistiv tekhnichnoho profilu. [Theoretical and methodological bases for improving the level of professional readiness of future technical specialists] *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka: Naukovo-metodychnyi zhurnal*. Vyp. 2. Kyiv. S. 77–83 [in Ukrainian]
5. Kurnyshev Yu.A., Kivernyk O.V. (2024) Protse formuvannia pedahohichnoi svidomosti u maibutnikh vykladachiv fizychnoi kultury. [The process of forming pedagogical consciousness in future physical education teachers.] *VI International scientific and practical conference «The aspects of contemporary scientific research that encompass both theoretical and practical components» Venice, Italy, International Scientific Unity*. S. 285–288. [in Ukrainian]
6. Kucheroska N.A. (2001) Profesiina svidomist psykholoha-praktyka yak predmet doslidzhennia. [Professional consciousness of a practicing psychologist as a subject of research] *Zhurnal praktykuiuchoho psykholoha*. № 7. S. 84–94. [in Ukrainian]
7. Osmuk N. H. (2022) Profesiina svidomist maibutnoho vchytelia yak skladova yakosti osvity. Sumy. [Professional Consciousness of Future Teachers as a Component of Education Quality] URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/3145/1/Pedagogichna%20svidomist.pdf>. [in Ukrainian]
8. Problemy svidomosti u filosofii. Lektsiia. (2024) [Problems of consciousness in philosophy. Lecture.] /ukl. Ponomarenko T. Sumy. URL: <https://www.scribd.com/document/791236196/%D0%A4%D0%BB%D0%BE%D1%81-%D0%9B-6-%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE> [in Ukrainian]
9. Sidash N.S. (2015) Etapy stanovlennia pedahohichnoi svidomosti maibutnikh vykladachiv vyshchikh shkil. [Stages of formation of pedagogical consciousness of future teachers of higher education institutions] *Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody»* – Dodatok 2 do Vyp. 35, Tom II(14): Tematychnyi vypusk «Mizhnarodni Chelpanivski psykholoho-pedahohichni chytannia». K.: Hnozys. S. 405–411. [in Ukrainian]
10. Slovopedia. Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk. (2024) [Slovopediya. Philosophical encyclopedic dictionary]. URL: <http://slovopedia.org.ua/104/53394/1082958.html> [in Ukrainian]
11. Chepishko O.I. (2015) Psykholohichni umovy rozvytku profesiinoi svidomosti maibutnikh vchyteliv sotsiohumanitarnoho profilu [Psychological Conditions for the Development of Professional Consciousness of Future Social and Humanitarian Teachers]: avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata psykholohichnykh nauk. Kyiv. 23 s. [in Ukrainian]
12. Iakymchuk B.A. (2021) Teoretyko-metodolohichni pidkhody do problemy profesiinoi svidomosti maibutnoho pedahoha. [Theoretical and Methodological Approaches to the Problem of Professional Consciousness of Future Teachers] *Visnyk Natsionalnoho universytetu obrony Ukrainy*. №5 (63). S. 134–140. [in Ukrainian]
13. Iakovenko O. (2020) Pedahohichna diialnist. [Theoretical and Methodological Approaches to the Problem of Professional Consciousness of Future Teachers] Kyiv. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/e3369246-c168-4e8a-8a81-2c14bd9af413/download> [in Ukrainian]

Kivernyk O., Pervukhina S. Retrospective analysis and search for a definition of the concept of “Pedagogical consciousness”

The time has come when society is in dire need not only of specialists in certain fields of knowledge, but also of qualified teachers in schools and higher education institutions. The educational process is massive, and it is difficult for a child or young person to feel like a person if they have not yet reached this level and are treated as a pupil or student of the average mass. Therefore, it is necessary to focus on the problem of pedagogization and individualization of education, and this should be done

immediately. Both in Ukraine and in the world, the level of knowledge of modern youth is constantly growing, while the level of education is constantly decreasing.

Focusing on the pedagogization of education, it is impossible to ignore the central category of pedagogy, which used to be called "educator", "teacher" or "lecturer", and now has a more precise definition – "pedagogical consciousness". Within the humanistic approach, we can act within the framework of consciousness, and we use the subconscious only if its contents respond constructively to the situation. It is the consciousness that is able to assimilate knowledge and contribute to changes both in its own development and in the changes in the external world. Analyzing the sources that consider the concept of pedagogical consciousness, we found that some researchers correctly describe certain aspects of its content and structure, but other parts remain out of their attention. As a result, they cannot offer a full-fledged definition, as partial definitions are not clear enough for scientific understanding. By analyzing nine different definitions proposed by different authors, we identified which aspects are redundant and which components have been omitted. This allowed us to compile a register of all the necessary components for the definition of pedagogical consciousness. For the sake of conciseness, the description of the process of cognition can be excluded.

Key words: pedagogical consciousness, educational process, pedagogical education, self-knowledge.

УДК 374.1:[339.138:371.1]

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2025.103.12>

Короїд Т. В.

СМИСЛОВИЙ ФУНДАМЕНТ ВПРОВАДЖЕННЯ КВАЛІМЕТРИЧНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЧИТЕЛІВ

За сучасних умов особливої актуальності набуває кваліметричний інструментарій для ефективного прийняття управлінських рішень. У статті розглянуто проблему кваліметричного підходу до оцінювання розвитку творчого потенціалу вчителів. Оскільки систематичний аналіз РТПВ виявляє причини щодо його рівня, визначає якість управління і вплив на позитивну динаміку трансформації особистості, тому зумовляє пошукову діяльність адміністрації щодо нових методів і функцій управління. Охарактеризовано доцільність використання кваліметричного інструментарію для аналізу, планування і прогнозування, здійснення поточного коригування процесу трансформації особистості й діяльності закладу освіти. Визначено, що управлінська діяльність – то ступінь здатності керівника чути, комунікувати, тому як процес отримання нових даних шляхом рефлексії потребує обробки. Тому при вимірюванні компонентів творчого потенціалу (далі – ТП) виготовленим кваліметричним інструментарієм застосовується кваліметрична модель, що забезпечує динаміку трансформації особистості. Особлива увага приділяється якості управління як категорії в парадигмі управління сьогодення. Обґрунтовано, що найефективніші управлінські рішення відіграють важливу роль щодо результатів діяльності закладу освіти з точки зору його позиціонування й конкурентоспроможності шкільної команди. Доведено можливість застосування методу кваліметрії в педагогіці й користь від технології використання моделі управління для оцінки рівня творчого потенціалу вчителя. Розглянуті аспекти дають підстави стверджувати, що професійна діяльність педагога та його індивідуальна сутність залежить від професійної компетентності менеджера та гнучкого управління.

Ключові слова: учитель української мови, професійний розвиток, самореалізація, управління розвитком творчого потенціалу вчителів, кваліметричний інструментарій, кваліметрична модель, кваліметричний і методологічні підходи, показники якості, динаміка трансформації особистості, конкурентоспроможність.

Одним із багатьох різноманітних підходів до оцінки якості і визначення рівня розвитку є кваліметричний, який збагачений ідеями педагогіки й концептуальними положеннями. Кваліметрія передбачає оцінювання якості освіти [5], визначення рівня творчого потенціалу вчителів [8], управління професійним розвитком викладача кафедри [9], рівень відповідальності [6].

У межах кваліметрії як наукової дисципліни вивчається проблематика комплексного оцінювання якості абияких об'єктів. Воно може бути як одиничним, так і комплексним. Оцінка поточного стану, зокрема розвитку творчого потенціалу вчителів, є оцінкою стратегічно правильних рішень адміністрації закладу освіти стосовно виконання визначених нею завдань. Через те основними задачами кваліметрії є розроблення кваліметричного інструментарію для визначення показників якості об'єкту, компонентів його розвитку, ефективності стратегічного управління якістю й обґрунтування умов застосування.

Тому *якість* розуміємо як сукупність властивостей процесу, бо для того щоб "...підвищити *якість*, необхідно вміти її кількісно описувати. Тому кількісна оцінка якості, т. ч. методи комплексної оцінки, є першим і основним етапом системи управління якістю...Важливою формою управління якістю є її державна атестація, яка базується на об'єктивних і надійних методах оцінки якості" [3, с. 6].

Синонімом якості є показчик якості, тому як міра якості досліджується як відбиток вимірювань. Вимірювання й оцінка – вирази, що використовуються у кваліметрії: кількісна оцінка як показник якості суб'єкта/